

Då jag sprang i labyrinten

EN GAMMAL DRÖM

Drömmen jag här ska berätta och kommentera hade jag för länge sedan, natten mellan den 20 och 21 november 1996. Jag skrev ner drömmen redan dagen efter och den återges nedan i det skick den nedtecknades, fast språkligt bearbetad. När jag läser texten på nytt framkallar den samma känslor av befrielse, stilla glädje, lugn förväntan och möjligheter till förnyelse som drömmen efterlämnade då jag hade den. Redan minnet av drömmen framkallar sådana känslor, jag behöver inte alls ha texten framför ögonen för att idag (juni 2003) känna samma sak. Det här är en dröm som jag ständigt återvänder till, antagligen för att den framkallar så behagliga känslor och antyder sådana möjligheter. Jag kan återvända till drömmen gång på gång och ta den till ny utgångspunkt för att gå vidare i livet i nya riktningar. Drömmen tycks mig markera ett slut och början till något okänt spännande nytt.

Det var alltså en stark dröm, en sådan dröm som man inte glömmet. Ändå måste jag ju erkänna att jag inte helt förstår den. Drömmar är som konstverk – outtömliga. Betydelsen av slutet är inte helt klar för mig. Kanske är slutet rentav tvetydigt? Detta gör mig naturligtvis lite tveksam till publicering – kanske röjer jag något om mig själv som jag inte själv har insikt om men som andra förstår. Jag är t ex mycket medveten om att en freudian, som överallt ser sexualdriften i verksamhet, även bakom den mest långsökta symbolik, skulle kunna dra mycket bestämda slutsatser om min person av den här drömmen, t ex om min sexuella läggning. Visst har min dröm inslag som kan tolkas som sexuella, jag gör det i viss mån själv. Men jag tycker nog att en ensidigt sexuell förståelse av min dröm vore försnävande.

Men innan jag kan återge själva drömtexten måste jag berätta något om platsen där drömmen utspelar sig, om min läsning för att vinna förståelse av drömmen och även något om min personliga situation vid drömtillfället. Annars blir texten obegriplig, åtminstone berövas den flera av sina dimensioner.

Kuggören – en plats med magisk laddning

Rakt österut från Hudiksvall, som en udde i Bottenhavet, ligger det sägenomspunna Hornslandet, rikt på märkliga naturfenomen och fornlämningar. En gång i tiden var Hornslandet en ö, skild från fastlandet genom ett sund. Numera är det genom landhöjningen förvandlat till en halvö. Som en yttersta utpost på Hornslandet mot havet ligger Kuggören, också det fordomdags en ö som nu reducerats till en halvö, förbunden med land endast genom en sandrevel. I äldre tid var Kuggören inte mer än en s k stenmal, en nästan steril plats av enbart klappersten, beväxt på sin

höjd av lava och mossor och mellan stenarna kanske ris. Idag finns på öns läsida en vindpinad tallskog. Men sidan mot havet, den helt dominerande, är fortfarande idel sten, klappersten och allra längst ut klippor. Det är svårt att ta sig fram därute – man får hoppa från sten till sten, koncentrera sig på var man sätter fötterna. Här råder ständig blåst, och havet är aldrig stilla. Antingen är det djupt upprört och ettrigt svart, skummande, eller är det tunga svarta dyningar som med kraft slår mot stranden.

Dock: i en skyddad vik, vättande mot fastlandet, ligger ett litet fiskeläge. Fast viken är numera genom landhöjningen så grund att den är oanvändbar som hamn även för de minsta fiskebåtar. Bebyggelsen består av kanske ett trettio-tal rödmålade stugor, med sjöbod och brygga och en liten täppa till varje stuga. I fönstren pelargonier, porslinskatter, vita bomullsgardiner. På varje tomt står ett primitivt rökeri av tegelsten och torkställningar för näten. Det vilar en lukt av färsk fisk och böckling, tjära och tallved och svagt av rök över bebyggelsen. Sällan ser man någon människa, men man anar ändå liv. Här i viken bland stugorna råder en stor stillhet och frid – som om det brusande havet och den hårda vinden på andra sidan öns krön över huvud taget inte existerade.

Kuggören var i äldre tid inte bebodd vintertid. Platsen var för karg och utsatt för väder och vind. Det var fiskare söderifrån, från Gävle, som hade sina sommarvisten här. Idag är stugorna återigen bara sommarvisten – för ättlingar till de fiskare som vid förra sekelskiftet vågade sig på att bo här året om. Idag fiskar man för nöjes skull, till husbehov. Vid varje brygga ligger en snibb.

Kapellet

Tätt bakom stugorna löper en stig, även den i lä för havsvindarna. Ovanför den, längs öns klapperstenskrön ligger utedassen i en skrattretande lång rad, ett utedass för varje hushåll. De måste vara hårt utsatta för väder och vind men har baksidan mot havet och dörren mot viken. Man har röjt smala stigar genom klapperstensvallarna upp till vart och ett.

Där, mitt bland alla utedassen ligger också ett litet kapell, byggt 1736, med votivskepp som sig bör, och predikstolen på gammalt vis placerad bakom och ovanför altaret. Prästen håller sin predikan stående uppe i en välvd öppning i altartavlan. På så sätt hamnar han – mycket effektivt – i en målad krets av rosiga och bevingade keruber bland blågrå moln.

Jag har en speciell relation till det här kapellet. Jag gifte mig här en gång. Prästen flögs upp från Stockholm och vi vigdes enligt nykyrklig, alltså swedenborgsk ritual. Den swedenborgska synen på äktenskap är lite speciell – i mina ögon mycket tilltalande. Ett sant och giltigt äktenskap måste vara baserat på ömsesidig böjelse. Är det inte det, är det ogiltigt, hur mycket prästen än läser över det. Allt hos mannen och kvinnan är olika, säger Swedenborg, men allt olikt är ämnat till förening. Det är den för kvinnorörelsens militanta gren så förhatliga s k komplementaritetstanken. Att män och kvinnor kompletterar varandra.

Ett sant äktenskap är oupplösligt och kännetecknas av en allt innerligare förening. Ja, det fortsätter efter döden, in i evigheten. I himlarna fortsätter mannen och kvinnan att vara man och hustru – men tillsammans utgör de en ängel. Deras blickar behöver bara mötas för att de ska uppgå i varandra och förvandlas till något förmer, en ängel. När änglarna vilar i den innersta himlen (detta talar man kanske inte så högt om i Nya kyrkan), då vilar de i samlagsställning.

Och denna innerliga förening mellan man och kvinna i äktenskapet förebildar – helt i enlighet med Bibeln – den innerliga föreningen mellan Kristus och hans församling. Kristus är brudgummen och vi – man som kvinna – är hans brud. Alla är vi jungfrur inför Herrens tron.

Kan en äktenskapssyn vara vackrare än så? Kan man, om man nu är förälskad och samtidigt lite förankrad i den kristna tron, gifta sig enligt en lämpligare ritual? Enligt en syn som så påpassligt förenar religion och erotik? Knappast!

Men nu är det där äktenskapet upplöst. Någonstans, jag vet inte när, tog den ömsesidiga böjelsen slut. Jag for en dag ensam ut till Kuggören, hoppade på alla klapperstenarna ner till strandlinjen, drog min vigselring av fingret och kastade den i havet. Lite exalterat, kanske. Men det känns i alla fall riktigt att äktenskapet slutade där det en gång börjat.

Labyrinten

Om man följer stigen förbi Kuggörens fiskeläge ända tills den tar slut hamnar man på en udde i nordväst som fiskebåtarna måste runda för att komma ut på öppet hav. Där hittar man något märkligt – en stenlagd labyrint. Det är nu inte den enda labyrinten på Hornslandet, där finns ytterligare tre. Och alldeles utanför Kuggören, på Bålsön, finns ytterligare en. Längre norrut, vid fyren Gran finns ännu en, likaså söderut, på Prästgrundet utanför Söderhamn.

Labyrinten på Kuggören

Dessa labyrinter är gåtfulla. Det egendomliga är, att de inte är särskilt gamla. De flesta ligger lågt över havsytan, och genom att man känner till landhöjningstakten kan man sluta sig till att labyrinten på Kuggören, som ligger högst och därför är äldst, anlagts tidigast under medeltiden, alltså i kristen tid. Labyrinterna på Hästholmen, vid Hornslandets norra spets, kan på sin höjd vara hundra år gamla – två av dem gör ett ännu yngre intryck. Märkligt är, att de alla till sin planlösning är nära nog identiska med klassiska labyrinter i Medelhavsområdet, dvs från bronsåldertiden.

Vad har dessa labyrinter tjänat för syfte? Ingen vet säkert. Man känner dock till att labyrinten på Kuggören användes sista gången så sent som 1955, av en åttioårig man som kom till Kuggören som fiskardräng vid 1800-talets slut och då kan ha fått del av labyrintens hemlighet av äldre traditionsbärare. Han sägs ha varit av samesläkt och trollkunnig – han var i alla fall inte från trakten, det poängterade lokalbefolkningen. Medan hans söner var ute och fiskade såg man honom springa genom labyrinten och gång på gång spotta över axeln. "Det skulle ge tur i fisket", påstods det. Man såg det som magi.

De labyrinter som inte låg i anslutning till fiskelägen återfinns vid varpställen, dvs där man drog not från land, t ex på Bålsön. Troligt är väl därför att labyrinterna verkligen användes för att påverka fiskelycka och väderförhållanden.

I äldre tid fanns det bofasta samer längs Hornslandets kust som livnärde sig på fiske och säljakt. Linné stötte på dem utanför Hudiksvall under sin lappländska resa 1732. Flera samiska boplatser finns bevarade, och åtminstone i ett av fallen, vid Hölicks fiskeläge på Hornslandets

södra spets, finns en labyrint i anknytning till en sådan boplats. Och man vet att samerna, sedan de drivits allt längre norrut och bort från kusterna upp i fjällen, använde sig av labyrinter för att vinna jaktlycka istället för fiskelycka.

Det skulle alltså mycket väl kunna vara så att labyrinterna på Hornslandet har sitt ursprung hos samerna men att bruket av dem övertagits av koloniserarna sedan samerna fördrivits. Därpå har man till och med nyanlagt labyrinter ända in i vår tid. Labyrinterna har använts även om man inte låtsats om det – man har varit angelägna om att framstå som goda kristna. Inte bara på Kuggören utan vid många labyrinter längs kusten brukar lokalbefolkningen skylla på strandade, främmande sjömän eller på ryssarna, då dessa härjade i kustlandskapen på 1730-talet. Men labyrinter har ingen tradition i Ryssland, annat än just bland samer längs Ishavskusten.

Fig. 4. Distribution of labyrinths in the Nordic countries.

Labyrinter förekom i Skandinavien huvudsakligen längs kusterna, endast undantagsvis i inlandet.

Mytiska föreställningar kring labyrinter

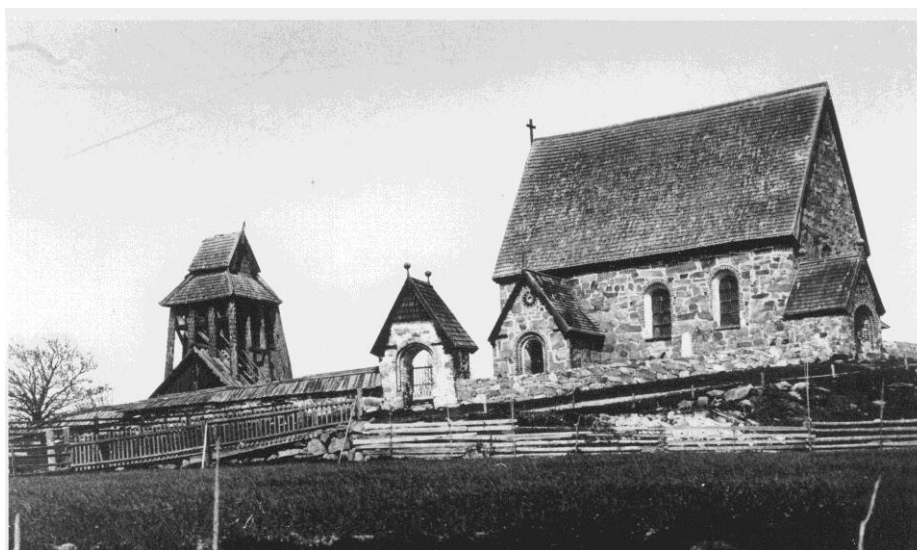
Men finns det andra möjligheter att förklara de hemlighetsfulla labyrinterna? I Sverige finns sammanlagt trehundra stycken. Tio procent är förhistoriska. Ytterligare tio procent är anlagda av "kulturhistoriskt intresserade" personer i vår egen tid! Hela åttio procent av labyrinterna är anlagda under de senaste tusen åren, dvs under kristen tid. De utmärker sig av att de ofta ligger i klunga eller alldeles i närheten av varandra, varvid en är något äldre och tycks ha inspirerat till

anläggandet av de övriga. Denna kategori av labyrinter från kristen tid återfinns huvudsakligen i Norrlands kusttrakter.

Kännetecknande för de förhistoriska labyrinterna i inlandet är däremot att de ligger på stort avstånd från varandra men i anslutning till en kult- och tingsplats, kungahögar och gravfält. Deras Ortsnamn – t ex Närlunda (i Södermanland, Västmanland, Västergötland), Närtuna (i Uppland) – ger oss viss ledning. De tycks kunna förbindas med Nerthus-kulten. Jag ska återkomma till den, men först måste jag förmedla lite etymologi. Nerthus är den latinska formen för det germanska Nerðuz, som i sin tur är en äldre form av det fornnordiska Njorðr eller Njerðr, alltså Njord eller Njård. Och vem var då Njord? Jo, Snorre berättar i sin Edda att Njord är den gud som råder över vindens gång och stillar sjö och eld; honom ska man åkalla vid sjöfärd och till fiskelycka. Han hade sin boning på en ö, Noatun (som betyder "skeppsgården"). Hans kult är särskilt förbunden med Norges västkust. Där är också labyrinter ytterst frekventa.

Skulle labyrinten på Kuggören och över huvud taget labyrinterna längs hälsingekusten kunna förbindas med kulten av Nerthus-Njord?

När Hälsingland kristnades skedde det inte från söder utan från väster – från Norge. Gränsen mot Norge gick under tidig medeltid bara fyra mil in från Östersjön, vid Dellensjöarna. När prosten Broman (d. 1750) gav ut sitt berömda verk *Glysisvallur* påstod han att de blonda dellborna var norskättade. Man vet att de norska vikingarna hade sina skepp för österlandsfärderna i hälsingehamnar. Och i andra riktningen gick pilgrimsfärderna från Hälsinglands kust till Nidarosdomen, där den helige Olovs relikier förvarades. Nidaros, dagens Trondheim, var centrum i Trøndelagen. Det var alltså intensiv trafik mellan Norge och Hälsingland. Det inser man om inte annat då man står framför Trönö medeltida kyrka utanför Söderhamn. Klockstapeln i trä och taket av spån kröns av sådana drakhuvuden som man fortfarande kan se på norska medeltidskyrkor.

Trönö kyrka

I stället för att skylla på samerna eller ryssarna, ligger det väl nära till hands att förbinda labyrinten och de magiska bruken på Kuggören med fornnordisk religion och kulten av Njord. Man har bara glömt myten bakom riten. Liksom man i våra dagar tenderar att glömma bakgrunden till högtider som jul, påsk och pingst och redan glömt bakgrunden till t ex våffeldagen – detta trots att vi firar både jul, påsk och pingst och äter våfflor på Vårfrudagen. Bruken består. När man sprang i labyrinten på Kuggören handlade det i så fall inte om magi, dvs att betvinga makterna; man upprepade en gammal kult till en till namnet glömd och okänd gud.

Nerðuz—Njerðr—Njorðr

Vad har då guden Nerthus/Njord med min dröm att göra? Ja, jag hade ingen aning om det förrän jag slog upp Njord i mina föräldrars gamla uppslagsverk, *Nordisk Familjebok* från 1931 (moderna uppslagsverk är fattiga på mytologi!). Jag hade ingen aning om att labyrinter kunde förbindas med guden Nerthus. Jag är ordentligt uppskakad av vad jag nu läst. I våra drömmar är det ju ett undermedvetet skikt som gör sig synligt. Men bakom det tycks det finnas ytterligare ett skikt, väl dolt – som om det undermedvetna öppnar sig inåt, mot ett inre universum. Freud talar faktiskt om det undermedvetna som en ocean! Därinne tycks mytologin fortfarande leva, oberoende av om vi vet om det eller ej. Därifrån verkar den fördolt i våra liv.

Meta-skiktet i min dröm blev synligt för mig först genom min läsning. Nu tycks det mig som om jag är en hemlighet på spåren, en sanning om mig själv som är så djup att den inte självmant låter manifestera sig ens i drömmen utan måste dras fram genom att belysas just genom läsning.

I den nordiska mytologins pantheon tillhörde Njord vanerna. I samband med ett fredsslut mellan asar och vaner sändes Njord som gisslan till Asagård och upptogs bland asarna. Han upprätthöll genom arrangemanget freden mellan den nordiska gudavärldens båda maktsfärer. Personligen var han också en mycket fredlig gud. I det äktenskap han ingått bland vanerna med sin egen syster fick han sonen Frej och dottern Freja, båda fruktbartetsgudar. Dem hade han också med sig när han kom till Asagård. Här fick han dock en ny hustru, Skade, som var dotter till en jätte. Men äktenskapet blev inte lyckligt. Njord var ju vädrets och havets gud och bodde på en ö, men Skade tålde inte måsarnas skrin, så hon vistades aldrig på Noatun. Hon hängav sig åt skidåkning.

Njords äktenskap med sin syster verkar ju promiskuöst. Jag nämnde den etymologiska härledningen av det fornnordiska Njorðr ur det äldre, germanska Nerðuz. Det märkliga är att den romerske historieskrivaren Tacitus i sitt berömda verk *Germania* omnämner Nerthus som en kvinnlig gudom bland germanerna. Hon bodde på en ö i havet och dyrkades samfällt av sju germanska stammar, bl a anglerna, på södra Jylland.

”Nerthus som är Moder Jord.” Så omnämner Tacitus henne. Till Nerthus ära firades glädjefester, då hon åtföljd av en präst drogs i en vagn förspänd av fyrtio kor från ort till ort, och vart hon kom gömde man undan sina vapen och höll fred. Ceremonin hade dock ett blodigt slut. När

Nerthus återförts till sin ö tvättades hon i sjön av slavar. Därefter avrättade man slavar – de hade ju sett gudinnan naken. Detta blodiga slut på en vacker scen gör mig obegripligt och märkligt skakad.

Nerthus-kulten har drag som påminner om kulten av dottern Freja, fast Frejas vagn var förspänd av katter. Båda kulterna var förbundna med våren, jorden och fruktbarheten, och det fredliga draget har Nerthus gemensamt med Njord.

Men hur kan Nerthus och Njord vara samma gud, när den ena är kvinnlig, den andre manlig? Och Nerthus var ju jordens gudinna, Njord en vådrets gud?

Bland svearna var dock inte Njord en vådergud utan en bondegud, skriver Snorre, en gud som rådde över gröda och rikedom. Och i Trøndelagen blotade man till Njord för god årsväxt och fred. Om Nerthus/Njord för kustbefolkningen var en vådergud som man vände sig till för fiskelycka och rikedom, så var Nerthus/Njord i inlandet en gudom som främjade årsväxt och rikedom. Det är ju helt logiskt!

Etymologen Elias Wessén har en intressant förklaring till gudens dubbeltydighet: "Troligen var Nerthus en dubbelgud, varur den manliga Frej och den kvinnliga Freja utgrenat sig. Att i Njords eget väsen den manliga sidan omsider övervägde sammanhänger med att namnets form, som ursprungligen kunnat vara såväl maskulin som feminin, under vikingatiden endast kunde uppfattas som maskulin" (*Nordisk Familjebok*).

Ur Tacitus' latinska perspektiv var ju ändelsen -us i Nerthus maskulin, trots att Nerðuz var kvinnlig. Antagligen ville han inte förvanska gudanamnet. Att däremot, som Wessén påstår, vikingarna skulle varit sådana manschauvinister att de inte kunde dyrka en kvinnlig gudom finner åtminstone jag föga troligt.

Det ligger något mycket sympatiskt och rentav fascinerande i det androgyna draget hos Nerthus/Njord. Jag har ju redan beskrivit hur androgyniteten återkommer hos Swedenborg, i hans syn på änglarna. Nerthus/Njord förenar himmel och jord, Njords kvinnliga drag (om han nu var manlig) kan rentav förklara hans fridsamma framtoning, hans förmåga att överbrygga skiljaktigheter och skapa fred.

Reminiscenser av Nerthus-kult i senare tid

Som jag nämnt tidigare var Nerthus-kulten förlagd till de förhistoriska labyrintherna. Och då en kult av den kvinnliga Nerthus. Finns det möjligen några reminiscenser av denna kult bevarade till senare tid?

Ja, det gör det. Det finns sägner och lekar bevarade på åtskilliga håll i Norden, Tyskland, Frankrike och England som talar för att labyrintherna använts för fruktbarskriter. Det har då gällt att befria en kvinna, symboliserande jordgudinnan, ur labyrintens mitt. Eller, eftersom det handlar om lek: det har för pojkarna handlat om att springa eller dansa in i labyrinten och befria

eller enlevera en flicka, fången i labyrintens mitt. Sådana danser förekommer än idag i södra Frankrike – till och med utan att vara förlagda till labyrinter. Motivet återfinns i konstnärliga framställningar av t ex S:t Göran besegrande draken och befriande jungfrun. På en målning av Paolo Uccello från 1453 ser man hur S:t Göran tagit sig igenom en labyrint som skymtar i gräset; jungfrun väntar framför grottöppningen (var annars?), hon håller draken tjudrad i ett rep. S:t Göran går till attack. Bildens olika moment är inte helt lättbegripliga (varför är det jungfrun som håller draken fången och inte tvärtom?), men man anar ju att här finns sexuella undertoner.

Det finns också traditioner på flera håll både i Norden, England och Tyskland att på påskdagens morgon vandra genom en labyrint – fast ändamålet är glömt. Från Höga Ryd vid kusten utanför Kungsbacka berättas just detta, det kallades att "gå treddeborg" (jag ska återkomma till uttrycket senare). En sådan här tradition har rentav införlivats med den kristna påskriten, i katedralen i Chartres, där prästerskap och allmänhet än idag vandrar barfota i den stora labyrint som finns lagd i golvet inne i själva kyrkan. Katedralen är en Mariakyrka. Dess labyrint kan därför relateras till den Jungfru Maria med Jesusbarnet som sitter skulptur i kryptan.

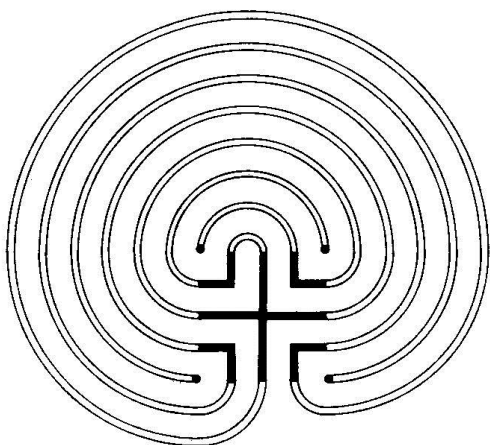

Fig. 2.

The classical angle-type labyrinth is drawn from a central cross with four angles and dots.

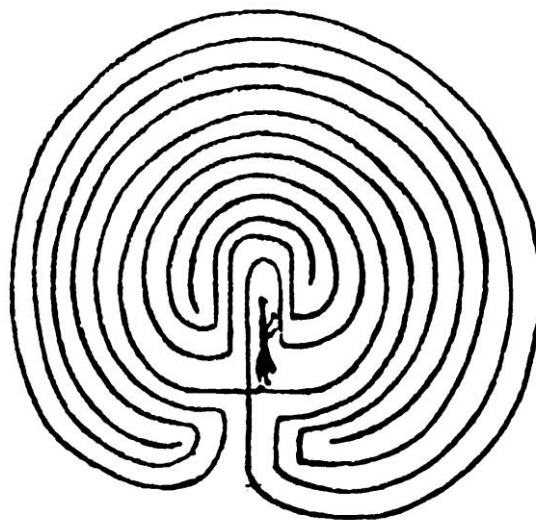

Fig. 6. Wall-painting from Sibbo church, Finland, 15th century (A.W. Rancken, Kalkmålningarna i Sibbo gamla kyrka, *Finskt Museum*, Vol. 42, 1935, p. 29, Helsingfors 1936).

Även katedralen i Amien bjuder på en sådan här labyrint. I kyrkliga sammanhang ersätter labyrintvandringen pilgrimsfärden. Den kristnade labyrinten bär därför ofta den heliga stadens namn – Jerusalem.

Labyrinten i grekisk mytologi

Jag nämnde ovan uttrycket att "gå treddeborg". I Sverige kallade man förr labyrinterna allmänt för "trojaborgar". Man kan se det t ex på gamla kartor. Lokala namn var Trojenborg, Trilleborg, Trelleborg, Trinneborg, Trögenborg – med all säkerhet folketymologiska och dialektalt påverkade former av Trojaborg. Det skånska "trille" har ju med något runt eller ett hjul att göra.

Men redan etruskerna kallade sina labyrinter för TRVIA för 2.500 år sedan. På gamla kretensiska mynt avbildas en labyrint tillsammans med bokstäverna TRΩ. Detsamma blir sedan fallet i Wales: caerdroia. Och i England: troytown. Vi kan alltså misstänka att både beteckningen trojaborg, själva labyrinten och dessutom kulten förbunden med labyrinten vandrat från Medelhavsområdet och nått Norden via de brittiska öarna och slutligen nått Sverige västerifrån, från Norge. Det svenska tuna – som i t ex Hälsingtuna – kommer av keltiskans dunum (jfr engelskans town) och betyder borg eller befäst stad. Kyrktornet i Hälsingtuna, på fastlandet innanför Hornslandet, är just ett befästningstorn från tidig medeltid.

Men det är ju inte Troja man förknippar med labyrinter utan Knossos på Kreta, invänder någon. Ja, det är sant. I Knossos fanns den mest berömda labyrinten av alla genom alla tider, skapad av uppfinnaren Daidalos efter förebild av den egyptiske faraonen Amenemhet III:s berömda dödstempel i Faijum. Det grekiska ordet labyrint är troligen avlett ur det egyptiska la-pi-ri-hunt. Den egyptiska labyrinten tjänade syftet att föra gravplundrare vilse. På samma sätt med alla labyrinter i dess efterföljd. Även om man mot all förmodan lyckades finna fram till dess centrum skulle man ändå inte hitta tillbaka ut. Labyrinten är tänkt att vara en irrväg.

I labyrinten i Knossos levde Minotaurus, halvt tjur, halvt människa, ett vidunder som krävde årliga offer av sju ynglingar och lika många jungfrur. Den unge hjälten Theseus tog på sig att gå in i labyrinten och döda Minotaurus. Det lyckades han också med. Men det gällde också att hitta ut. Det gjorde han med hjälp av kungadottern Ariadne, som blivit förälskad i honom och gett honom ett trådnystan som han rullade ut på vägen in i labyrinten. Han behövde sedan bara följa tråden för att komma ut igen. Därpå enleverade han Ariadne på sitt skepp och begav sig hemåt, mot Athen.

Grekisk trojalabyrint

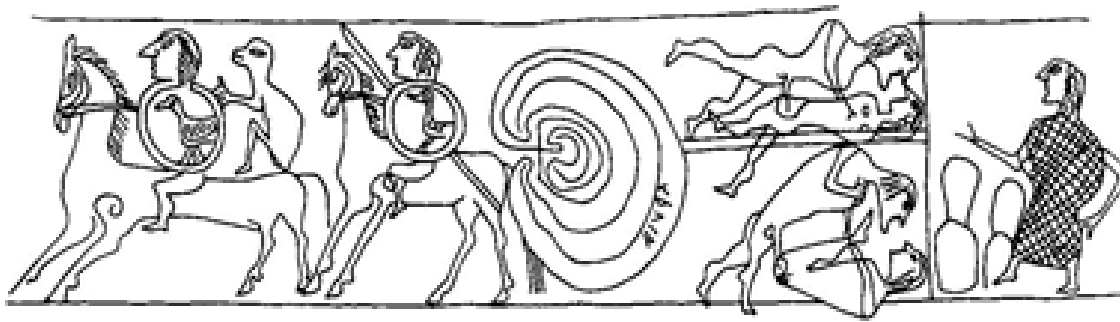

Fig. 5. Part of the decoration of an oinochoe from Tragliatella in Etruria, circa 600 BC (G.Q. Giglioli, L'Oinochoe di Tragliatella, Studi Etruschi, Vol. III, Tav. 26, Firenze 1929).

Labyrinten som sexuell symbol

Labyrintens användning i Nerthus-kulten, en fruktbarhetskult, förbinder den med sexualiteten. Likaså de lekar från senare tid, då pojkar sprungit genom labyrinten och befriat och enlevererat flickan i dess mitt. Likaså legenden om S:t Göran som med sin lans besegrar draken i grottöppningen och befriar jungfrun. Till och med mannen på Kuggören som springer genom labyrinten och spottar över axeln ger – i en vågad tolkning – sexuella associationer. Labyrintens likhet med ett kvinnligt kön bidrar naturligtvis därtill. Till just min dröm kommer att ön Kuggören, sedd uppifrån, har formen av ett kvinnligt kön. Strandvallarna omsluter den stilla viken i öns mitt och lämnar bara en smal öppning för båtarna att ta sig in igenom.

Spiralen var en central symbol hos Swedenborg. Spiralen är en tredimensionell variant av labyrinten. När den gudomliga kärleken strömmade ner över människan skedde det i form av en spiral vars yttersta spets och utflöde sammanföll med mannens kön. Sexualitet som inte springer ur ett sådant gudomligt kärleksinflöde kallade han "horisk".

I detta ögonblick drabbar mig det moderna och egentligen – om man ser det bildmässigt för sig – mycket vackra uttrycket att "gänga sig". Till och med där återfinner vi spiralformen! Uttrycket rymmer dock något mer – det har inte en snäv sexuell betydelse utan har vidare innebörd: att ingå en fast förbindelse. Gångar man sig så sitter man fast i varandra. Detta är något mer än bara sexualakten.

När själsläkaren Poul Bjerre tolkade drömmar med sexuella inslag fann han att dessa hade en mycket vidare och rentav icke-sexuell innebörd. De kunde t ex vara uttrycksfulla bilder för det han kallade samhörighetsdriften, som tillsammans med gestaltningsdriften var den starkaste av människans drifter, enligt hans mening. Det finns faktiskt en möjlighet att han i denna syn direkt eller indirekt, via Ellen Key och genom henne Carl Jonas Love Almquist, låtit sig influeras av

Swedenborg. Det fysiska kärleksbeviset förebildar i ett sant äktenskap en djupare gemenskap, som i sin tur är en bild för människans förening med gudomen. Även en mycket konkret bild i en dröm pekar alltså alltid utöver sig själv. Så flerdimensionellt ska man nog också förstå sexuella inslag i drömmar. Det gör åtminstone jag.

Religionshistorikerna har en term för vad det i labyrinten handlar om: *regressus ad uterum*, nedstigandet i moderlivet. I grottan och underjorden. Alkemisterna hade för detta den fascinerande förkortningen VITRIOL – *Visita Interiora Terrae Rectificando Invenies Occultum Lapidem*, ”att besöka jordens inre och genom rening återfinna den hemliga stenen”. De förhistoriska labyrinterna låg alltid i anslutning till kultplatser, men inte i centrum. Man kan alltså tänka sig att nedstigandet i underjorden varit ett inslag i Nerthus-kulten men inte hela kulten. Vi vet att det dessutom ingått ett heligt bröllop samt att Nerthus dragits i vagn genom bygden som därigenom välsignats med fred och fruktsamhet.

Lite märkligt är det att labyrinten som symbol inte bara förknippats med fruktsamhet utan också med död. Den egyptiske faraonen Amenemhets labyrint var ett gravtempel. Naturligtvis hör det ihop med den världsbild och de dödsföreställningar man hade. Dödsriket var förlagt till underjorden och döden var ett nedstigande i Moder Jord. Vi begraver ju fortfarande våra döda. Ur död sprang sedan liv.

En reminiscens av sådana här föreställningar kan dölja sig i ett språkbruk i vår egen tid – man talar om ”lilla döden” för det behagliga, halvt medvetlösa tillstånd som kan följa på en orgasm.

För förståelsen av min dröm räcker det med att ha labyrintens sexuella innebörd som en delaspekt. Den labyrint som jag i drömmen springer i och slutligen lämnar – utan att ha enleverat någon – är nog snarast symbol för en kvinnlig sfär i mycket vid mening.

Ariadnetrådets vindlingar

Den klassiska grekiska myten har väl ändå ingenting med våra nordiska labyrinter att göra, förbundna som de är med Nerthus-kulten? Jodå! ”Trojaborgen” var ofta förbunden med en paradissk trädgård, och för den som händelsevis upptäckt denna och ville hitta tillbaka kunde kanske en ariadnetråd vara till hjälp. Från en idag försvunnen labyrint, Truber Slot, invid sydnorska Tönsberg, berättas följande, jag citerar från en arkeologisk rapport:

Man berättade att huldrefolket ibland kunde ses i skogarna däromkring, och att de här hade sitt slott. Det hände nämligen i gammal tid att en jungfru, som på jakt skulle segla hem till Danmark, en lång tid blev uppehållen av motvind i den intilliggande hamnen. Då drömde hon en natt att om hon kunde tänka ut planen till ett slott uppe på backen och med stenar märka ut det, så skulle det komma goda vindar. Hon tänkte ut en plan och antydde den genom att lägga ut rader med stenar. Planlösningen var så sinnrikt uttänkt att

man måste gå i krokar för att komma in till den innersta borggården. Man fick också mycket riktigt goda vindar och jungfrun seglade bort. Men efter den plan som stenarna antydde byggde nu huldrefolket sitt slott under jorden. Det kan hända att fiskare ute på fjorden kan få se det stort och mäktigt stå uppe på backen med ljus strålande från alla fönster.

En dag hände det att en kvinna, som skulle se till kreaturen borta i skogen, träffade på ett präktigt äppelträd som såg ut att tillhöra en trädgård. Härliga äpplen hängde på grenarna och hon plockade ett par och tog med sig hem. Men nu ville fler också plocka äpplen, och då hon skulle visa dem stället för äppelträdet var det försvunnet. De förstod då att det var "Truberhaven" hon hade stött på och de lade tillbaka äpplena på marken. Dagen efter var de borta.

Stundom ser man också två korpsvarta hästar som springer fram och tillbaka längs strandkanten. Det är Truberhästarna, och då kan man vara säker på att det blir oväder.

(John Kraft, *Labyrinter*, 1983)

I den här berättelsen finns ju visserligen den paradisiska trädgården men ingen ariadnetråd. Men från Hornslandet, där alltså Kuggören ligger som den yttersta utposten mot havet, berättas något snarlikt. På Hornslandet finns en mängd märkliga skogsbestånd insprängda bland tall och gran. Det är träd av sydligare slag som inte rimligtvis borde finnas på dessa breddgrader. De är inte planterade utan troligen reminiscenser från en tid, då klimatet var varmare.

Det berättas att en ung flicka, som i något ärende var ute i skogen, plötsligt stötte på en lund som hon genast insåg måste vara själva paradiset, Edens lustgård. Dit ville hon naturligtvis gärna återvända, kanske ville hon också visa andra. Det var så tursamt att hon hade med sig ett garnnystan som hon kunde rulla upp. Med dess hjälp skulle hon hitta tillbaka, menade hon. Men hon bedrog sig. När hon återvände och följde tråden slutade den tvärt i en buske.

Mytologiernas gemensamma grund

Men jag har ju ännu inte förklarat labyrintens anknytning till staden Troja! Tankarna går naturligtvis till Homeros berömda diktverk *Iliaden* om belägringen av staden Troja. Bakgrunden var den att den sköna drottningen Helena rymt med den unge vackre Paris och nu gömde sig i hans hemstad Troja. Det fick till konsekvens en tioårig belägring av staden. Lösningen kom först då angriparna genom en list – den trojanska hästen – lyckades ta sig in i staden, ödelägga den och återföra drottningen till sin make.

Visst anar vi samma mönster här som i sentida ungdomars lekar i de nordiska labyrinterna, då det gällde att enlevera den unga flicka som väntade i labyrintens mitt? Eller i legenden om S:t Göran besegrande draken och befriande jungfrun ur grottan. *Iliaden* ger ju med sin detaljrikedom och sitt väldiga persongalleri ett intryck av att skildra historiska händelser. Det kanske den också

gör. Men kanske speglar den samtidigt en urgammal indoeuropeisk vegetations- och fruktbarmytsmyt: Så länge gudinnan dväls i underjorden är jorden kall och ofruktbar. Det gäller att befria henne, hämta upp henne och låta henne förenas med himmelsguden. Då blomstrar jorden på nytt. Variationerna på detta tema i skilda mytologier är oändliga. Så förenades till exempel hos oss i Norden Nerthus, Moder Jord, med himmelsguden Ull i ett *hieros gamos*, ett heligt bröllop (i t ex Ulltuna) som verkade befruktande på allt i dess omgivning.

Dessutom förbinds staden Troja på ett för oss oväntat sätt med germanerna genom den sk Trojasagan – en av medeltidens mest spridda romaner. Boken kom till och med ut på svenska år 1529. Trojasagan förbinder germanernas historia och geografi med de trojanska hjältarnas hemfärd och bosättning på olika håll i Europa.

*

Nu har jag till sist kommit så långt i bakgrundsteckningen att jag kan berätta min dröm. Man skulle kanske kunna säga att jag använt mig av den metod som Carl Gustav Jung kallar *amplifikation*. Genom att studera myter med snarlika motiv kan man öka sin förståelse av en dröm. Naturligtvis visste jag något om labyrinter tidigare, särskilt om labyrinten på Kuggören och de magiska föreställningarna kring den. Och så det elementäraste om myten kring labyrinten i Knossos – den hör ju till allmänbildningen. Men jag visste intet om Njord och Nerthus och deras anknytning till labyrinter. Jag visste ingenting om benämningen "trojaborgar", förbindelsen till Troja och *Iliadens* eventuella bakgrund i en fruktbarmytsmyt. Sådana kunskaper har kommit efteråt. Utan dem skulle jag inte kunnat nå fram till den djupare förståelse av min dröm som skakar och skakar om mig. Jag har kunnat avnjuta de känslor av befrielse, lättnad och lugn som drömmen ingett, men detta utan att ännu ha någon intellektuell förståelse av drömmen. Den har jag fått först senare, genom min läsning. Poul Bjerre säger faktiskt det: Man behöver inte förstå sina drömmar, inte ens komma ihåg dem. De har sin läkande verkan ändå.

Här följer drömmen, så som den en gång nedtecknades:

Drömmen

Jag befinner mig på Kuggörarna (när jag skrev ner drömmen använde jag egendomligt nog ett slags pluralform), ön utanför Hornslandet som nästan bara består av sten, på havssidan av klippor, på läsidan av kullerstensvallar. Jag kan inte säga var någonstans på ön jag står exakt, men troligen strax nordost om öns mittpunkt. Vi är flera. Och vi pekar åt olika håll och gestikulerar och diskuterar. Blåsten viner om öronen och havet brusar, så vi måste skrika till varandra. Jag och en hel hop andra människor, jag minns inte vilka,

har ett väldigt projekt på gång kring Kuggörarna, vi skall göra någonting stort av ön, "exploatera". Ja, det tänker vi. Fast jag kommer inte ihåg några detaljer, minns inte exakt vad.

Men plötsligt inträffar någonting! Det verkar ju vara en naturkatastrof! Marken börjar gunga och skaka under mina fötter. Kullerstenarna, dessa oräkneliga mängder av sten, börjar röra på sig. De bär sig åt som om de hade liv! Helt otroligt! Jag tror inte mina ögon! Håller världen på att gå under? För att hålla mig upprätt måste jag börja lyfta på fötterna. Snart måste jag hoppa från den ena stenen till den andra för att inte trilla omkull och klämmas. Stenarna rullar och vrider sig alltmer under mina fötter! Stenarna, ja, hela marken dras i allt högre hastighet in mot mitten av ön och försvinner ner i ett hål, i ett väldigt nedåtsug, rakt ner i underjorden. Jag måste hela tiden backa, hoppa baklänges för att inte dras med och sugas ner.

Min kamp för att rädda mig undan detta obegripliga, otroliga som händer blir alltmer hopplös, långsamt dras jag mot hålet, hur fort jag än hoppar undan. Jag blir allt tröttare. Och det som pågår visar inga tecken på att avstanna. Alla de andra är redan försvunna. Bara jag kämpar ännu emot. Stenarna under mina fötter stöts och mals rentav sönder mot varandra, och endast som genom ett under undkommer jag att komma i kläm mellan dem. Mina fötter skulle kunna klippas av eller krossas. Stora stenblock kommer rullande emot mig, och jag måste gång på gång hoppa undan för dem. Men som sagt, tröttheten i benen, i hela kroppen blir alltmer outhärdlig.

Jag kan inte uppskatta hur länge det här pågick. Troligen förlorade jag till sist medvetandet, för jag märkte inte att det till slut blev lugnt.

När jag vaknar är jag egendomligt nog helt oskadd. Jag ser mig omkring. Solen skiner. Solen strålar över en helt förändrad, en helt ny värld. Av alla dessa stenar, grånade av ålder, vind och vatten, överdragna av lavar och mossor, återstår intet. Allt är nytt. De klippor jag nu ser omkring mig är färskt rosa eller glänsande i vit kristall. Och det märkligaste av allt: av hela den väldiga ön, förr åtminstone en kilometer i diameter, återstår bara en klippa, högst femton meter lång och åtta-tio meter bred. Den ligger som ett skär i ett fridfullt blånande hav. Runtomkring ön slår de nu inte särskilt höga vågorna mot klipporna så att salta småstänk yr och glänser i luften och solen. En helt ny värld!

Och så ser jag: Alla öns djur har nu trängts ihop på denna lilla rest av ön, på denna enda återstående klippa i havet. Men det är inte vilka djur som helst, det är inte bara kaniner och strandfåglar och igelkottar. Utan här vilar på nästan varje ledig sten, tätt, tätt ihop, älgar och rävar, sälar och lodjur bredvid flodhästar och elefanter, tigrar och lejon. Alla verkar loja och fridsamma av solskenet. Synen är helt otrolig! Vilken märklig blandning av exotiskt och svenskt! Jag känner en viss rädsla för att bana mig väg mellan alla dessa djur, de ligger ju väldigt tätt ihop. Jag prövar att maka på en säl med foten, och det går. Och med handen lyfter jag försiktigt undan en lejon tass. Och det går, även det.

Jag har egentligen inget emot att stanna här, på en så underbar plats. Men jag vill ta mig i land för att berätta för andra om det fantastiska som hänt. Det är ju något av ett under! Andra måste få veta!

Hur jag tar mig in till fastlandet utifrån ön, det minns jag inte. Någon landförbindelse som förr i form av en sandrevel och en vägbank på den finns inte mer. Tvärtom, klippan där jag står är alldeles uppenbart omgiven av djupt vatten åt alla håll. Men plötsligt befinner jag mig på stranden innanför ön. Jag måste ha simmat eller åtminstone vadat.

Nu blir jag varse en byggnad längre bort, tätt invid stranden. Den påminner om äldre tiders sk havsbad, stora byggnader i trä alldeles vid strandkanten med badhytter i kombination med restaurang. Det här är i alla fall en gulmålad träbyggnad i en enda våning, troligen tillkommen vid förra sekelskiftet, men moderniserad med perspektivfönster mot havet. Fast fönstren gapar svarta och tomma.

I samma ögonblick jag tänker att dit måste jag ta mig, där finns nog människor, i samma ögonblick är jag där. Ja, jag står till och med inomhus, vid början av en mycket långsträckt gång, den verkar vara flera hundra meter lång. Jag måste ha misstagit mig: huset verkar mycket längre inuti än vad det såg ut utifrån. Uppslagna svängdörrar avdelar gången i ett otal dunkla rum, det ena efter det andra, alla omöblerade. Och jag ska allra längst bort, till ett rum i nordändan av huset, för där tycker jag mig höra röster. Där finns det antagligen en servering.

Nu skall jag tala om för dem vad som hänt ute på ön. Jag ska berätta om de gnistrande kristallerna, de exotiska djuren, förnyelsen som inträtt, friden som nu råder. Jag är ivrig, så jag springer genom alla rummen, från det ena rummet till det andra. Här är antagligen inte renoverat sedan huset byggdes, för rummen går i gult och brunt, det luktar gammalt och inpyrt. Jag springer och springer. Utan att jag rör dem slår svängdörrar upp framför mig och slår igen efter mig. Det är ju lite egendomligt, hur kan det gå till? Men jag är så ivrig att jag inte hinner fundera på den saken.

Till sist är jag framme vid den långa gångens slut. Där måste jag svänga runt ett hörn. Jag kommer in i en väldig lokal med alla de där perspektivfönstren jag sett utifrån. Det råder ett svagt dis i lokalen. Dessutom är fönstren otvättade och alldeles matta av smuts – havet och grönskan därutanför saknar alldeles den lyster jag nyss upplevt.

Framför mig i lokalen sitter en stor folkmassa. Man sitter i ring runt en centralperson som håller föredrag eller tal. Jag känner omedelbart igen honom. Det är Per Gahrton!

Tydligt har jag hamnat på en miljöpartikonferens. Jag lägger märke till att publiken nästan bara består av kvinnor. Per Gahrton är närapå ensam man. De enstaka män jag kan urskilja bland publiken bär skägg – men lustigt nog tycker jag att det ser kvinnligt ut med skägg. Det har jag aldrig tänkt på tidigare.

När jag nu kommer instörtande vänder sig alla förvånat om och stirrar på mig. Även Per Gahrton vänder på huvudet och tittar på mig, irriterat. Endast för ett ögonblick avbryter han sig i talet. Men det är då jag hinner inflika några ord. Jag pekar mot fönstren och ropar: "Titta ut, hör ni, titta ut! Naturen behöver inte vår hjälp! Den förnyar sig själv!"

Nu vänder alla på huvudet åt andra hållet och tittar oengagerat dit jag pekar. De tittar ut genom de otvättade fönstren. Då kan de naturligtvis inte se någonting märkvärdigt alls därute.

Då fortsätter Per Gahrton att prata där han slutade, och jag ser alla blickar åter vändas mot honom, beundrande, de ser faktiskt lite dumma ut, med gapande munnar, som om de lyssnade på ett orakel. Men det är förstås mitt personliga intryck, besviken som jag är över bristen på gensvar.

Där står jag. Och vet inte vad jag ska ta mig till. Jag hade inte lyckats förmedla min upplevelse, väcka något intresse för den.

Här vaknar jag till. Jag minns mina ord: "Naturen behöver inte vår hjälp! Den förnyar sig själv!" Jag skrattar lite för mig själv. Det var ju fyndigt sagt! Jag visste inte att det kunde vara så! Tvärtom, jag har ju alltid tyckt att miljöarbete är viktigt. Det här var en alldeles ny insikt, med ett mycket större perspektiv. Ändå slutade ju drömmen i ett frågetecken. Vad hände sedan? Det irriterade mig att jag inte fått drömma färdigt.

Jag vet inte om jag tänkte det följande eller om jag drömde, möjligen övergick tänkandet omärkligt i dröm. Jag tog i alla fall fasta på att det var Per Gahrton som satt där. Om nu Per Gahrton var talare och det var en miljöpartikonferens, då måste ju min f d hustru sitta i publiken. Hon tillhörde ju partitoppen. Och gillade Per Gahrton...

Så jag spanar efter henne bland alla ansikten i publiken. Hon måste ju finnas där! Till sist tycker jag mig se henne. Fast hon är sig inte riktigt lik. Hon känns på något sätt främmande. Ja, det är ju ett tag sedan vi skildes. Hon är för övrigt helt absorberad av Per Gahrton, precis som de andra, hon lyssnar och antecknar febrilt. Jag står kvar ett tag och tittar på henne och på de andra, sedan vänder jag mig om och går. Jag går ut samma väg som jag kom in.

Nu måste jag öppna alla de där svängdörrarna som slagit igen efter mig på vägen in. Men det är lätt. Det var inte alls tungt att gå därifrån. Trots att ingen trott på vad jag sagt, inte ens min f d hustru. Det kunde göra detsamma, de fick skylla sig själva att de missade detta. Jag var alldeles uppfylld ännu av min upplevelse på ön. Och nu kände jag mig fri, fri att göra vad jag vill.

Redan i det första rummet jag ska passera händer något. Jag upptäcker en person som sitter och läser i ett hörn, lutad över en tidning och med en tekopp framför sig. Jag kan inte ens avgöra personens kön, för den uppfällda rockkragen och en stor halsduk döljer ansiktet. När vi får syn på varandra vecklar denna för mig helt främmande människa ihop tidningen och reser sig. Alldeles uppenbart har han suttit där och väntat på just mig. När han reser sig känner jag igen honom, det är min bästa vän från skoltiden, min "twilling" – Ingmar. Ingmar Oredsson och jag var inte alls släkt, men vi var märkligt lika. Lärarna hade svårt att skilja på oss. Vi framstod som tvillingar. Han var ju intelligent, duktig i skolan, överlägsen, så det var jag som vann mest på vår likhet.

Nu kom Ingmar emot mig med ett igenkännande leende och slöt upp vid min sida. Han sade inte ett ord men han nickade mot utgången som en fråga om vi skulle gå. Tillsammans gick vi vidare, sköt automatiskt och utan att tänka på det upp alla svängdörrarna framför oss eftersom vi omedelbart blivit inbegripna i ett

intressant samtal. Jag förklarade för Ingmar vad jag upplevt ute på ön och vad jag sagt till dem därinne: "Naturen förnyar sig själv." Han var ju biolog, han höll med. Naturen behöver inte oss, inte människan, men vi behöver naturen.

Nu på utoägen märkte jag med viss förvåning hur det var: Den där långa gången som jag sprang in igenom, den var inte alls rak. Nu vek vi ju runt det ena hörnet efter det andra, när vi gick ut. Huset var tydligen labyrintiskt – inte på invägen men på vägen ut, hur nu det kunde vara möjligt. Tillsammans med Ingmar toekade vi över huvud taget inte om vägen, ensam hade jag nog varit osäker.

*

Ja, det var drömmen. Det finns ett par saker att tillägga. För det första: De där fridfulla djuren, loja av solen ute på Kuggören, de påminner mig om en målning som alltid fascinerat mig. Säkert har den inspirerat min dröm. Målningen föreställer kväkaren William Penn i det ögonblick han undertecknade sitt berömda fördrag med indianerna. Men viktigare än det: I förgrunden ses ett barn som lägger armen om ett lejons nacke. Motivet är naturligtvis inspirerat från bibeln. Med lite möda återfinner jag stället hos Jesaja (kap 11:6-9):

Då skola vargar gå tillsammans med lamm och pantrar ligga tillsammans med killingar; och kalvar och unga lejon och gödboskap skola sämjas tillhopa, och en liten gosse skall valla dem.

Kor och björnar skola gå och beta, deras ungar skola ligga tillhopa, och lejon skola äta halm likasom oxar.

Ett spenabarn skall leka invid en huggorms hål och ett avvant barn sträcka ut sin hand efter basiliskens öga.

Ingenstädes på mitt heliga berg skall man då göra vad ont och fördäroligt är, ty landet skall vara fullt av HERRENS kunskap, likasom havsdjupet är fyllt av vattnet.

Det här är den berömda profetian om "telningen av Jesse rot" som ska komma en dag och upp-
rätta fridsriket. Texten läses i juldagens högmässa före epistel och evangelium därför att den tol-
kats som ett förebud till den stora händelsen i Betlehem år 0, skapelsens och historiens gemen-
samma vändpunkt. På samma sätt var ju händelsen därute på Kuggören en vändpunkt, min per-
sonliga vändpunkt. Så skulle också Swedenborg se det hela. Händelser som Skapelsen och Yt-
tersta Domen tilldrog sig enligt honom inte i det yttre, i historien, utan i vårt inre. Himmel och
Helvete såg han inte som geografiska platser utan som inre tillstånd. När jag läser den citerade
bibeltexten och känner sådan glädje är det för att den uttrycker en nyvunnen stämning, samma
stämning som min dröm skänker mig. En varaktig stämning, en inre förnyelse.

För det andra: Det här med Ingmars uppdykande i drömmen förstod jag till en början inte alls.
Det var helt oväntat! Vi har inte haft kontakt med varandra på fyrtio år! För mig var han nästintill
glömd. Varför just nu och just han?

Alldeles uppenbart fyllde han en viktig funktion i drömmen – när han anslöt sig till mig på
min väg ut. Han fungerade som ett slags vägvisare. Jag gjorde ju den märkliga upptäckten att den
långa gången, som varit spikrak då jag sprang in, på vägen ut befanns vara en labyrint, alltså en
irrväg. Ensam hade jag kanske inte hittat ut, men tillsammans tvekade vi inte om vägen. Ingmar
tjänade mig alltså som en ariadnetråd. Men varför just han?

Det undermedvetnas kreativa förmåga

Här visar det undermedvetna sin genialitet, sin närmast skrattretande kreativitet. Och sitt stora
djup. Jag har ju funderat mycket på detta, varför just Ingmar Oredsson dök upp. Till sist kom jag
på det, svaret kom som en blix. Det undermedvetna har som sagt tillgång till djupare skikt än de
som manifesterar sig i drömmen och benyttar sig i sitt arbete även av dessa. Det undermedvetnas
minnesbank tycks vara omedelbart tillgänglig, det finns ingen större tröghet där! Jag fann förkla-
ringen i en lite lustig händelse som ligger utanför drömmen.

Halsduken! Den långa stickade halsduken som Ingmar hade på sig vid kafébordet, den bru-
kade han ha på sig redan under vår skoltid. Han gick i kavaj året om, på vintern bara förstärkt

med en halsduk. En mycket uppseendeväckande sådan. Jag är inte riktigt säker på om jag överdriver eller inte, men det känns som om den räckte honom till knäna. Den halsduken förvandlades i alla fall en gång till en ariadnetråd.

Han var alltid ute i sista minuten, Ingmar, till tåget på morgonen, till klassrummet då sista ringningen redan gått. Han tog allting ganska lugnt, ända tills han insåg att det var bråttom. Dessutom hade han en väldig skolväska att släpa på – den s k "Oredssonska fickportmonnän". Vid ett tillfälle, som jag nu mycket väl kommer ihåg, kom han springande mot skolans huvudingång med sin väldiga väska och hann in samtidigt som dörren slog igen bakom honom. I rasande fart fortsatte han mot klassrummet, vars dörr kanske satt åtta-tio meter längre in i skolans hall. Det gällde ju att hinna in innan läraren gjorde sin entré, sedan blev man prickad. Han svängde flåsande in i klassrummet och slängde upp väskan på sin bänk, han satt främst i raden, bredvid mig. När han skulle ta av sig halsduken märkte han det – den hade blivit kortare. En flik av den stickade halsduken hade fastnat ute i entrédörren, i hastigheten hade han inte lagt märke till det utan rusat på. Så hade halsduken repats upp. Ingmar fick följa tråden tillbaka och rulla upp den till ett nystan.

Drömmarnas sammansatta karaktär

Drömmens värld är en outtömlig ocean. Drömmen är ett uttryck för det undermedvetna, dessutom minns vi den i regel bara som fragment. Försöker vi förklara drömmen närmar vi oss den rationellt och då reducerar vi den. Drömmen är ett konstverk och måste behandlas som ett sådant. Drömmen är en upplevelse, som möjligen kan berättas eller målas. Även då blir den mer eller mindre inskränkt.

Drömmen är dock bara en mer eller mindre tillfällig manifestation av det undermedvetna. Vi kan vara helt förvissade om att det undermedvetna lever sitt liv och arbetar kontinuerligt inom oss, oberoende av om vi vet om det eller ej, oberoende av om vi drömmer, om vi minns våra drömmar eller inte. Men det som kommer upp i drömmen speglar vårt inre och egentliga tillstånd, helhetstillståndet, och kan användas t ex i en terapi för att vinna ökad förståelse för personligheten, den aktuella livssituationen och möjliga utvecklingsvägar.

Poul Bjerre menade sig kunna överblicka en patients utveckling genom att lägga hans eller hennes drömmar bredvid varandra och jämföra dem. Han kallade det kontinuitetsanalys. Han menade att drömmarna speglar olika utvecklingsstadier i en själprocess som börjar i gestaltning av problemet, fortsätter med t ex väckelse, avgörande, objektivisering och distansering, som ger perspektiv på problemet; vidare med lyftning, identifiering, omvärdering (av förståndsmässig karaktär), omstämning (en känslomässig förändring) och slutligen assimilering, då problemet är slutbearbetat och löst.

Av särskilt intresse för mig är de olika typer av drömmar som Bjerre anser sig kunna urskilja. "Anknytningsdrömmar" hjälper oss att se dolda sammanhang t ex mellan aktuella upplevelser och tidigare livserfarenheter. "Avgörandedrömmar" tydliggör ett vägskäl, då vi måste välja mellan flykt och frihet, stagnation och utveckling. "Lyftningsdrömmar" kan bli en följd av vårt val vid det där vägskalet. Lyftningsdrömmen är förbunden med lyckokänsla. Denna i sin tur är en följd av den jagutvidgning som följer på problemens övervinnande och ett riktigt val. "Identifieringsdrömmarna", slutligen, avslöjar våra falska identiteter och visar upp vår rätta identitet, t ex i form av en idealgestalt med vilken vi kan identifiera oss, rentav sammansmälta.

Drömmen kännetecknas av en oerhörd förtätning. Den kan gestalta flera problemställningar samtidigt, den s a s sammanfattar och ger en helhetsbild. En och samma dröm kan ge uttryck för flera själstillstånd och är då inte en stillastående bild utan speglar snarare en process. Ingen utveckling följer spikrakt schemat ovan. Det som vi medvetet skulle ställa upp i en logisk ordning serveras i drömmen alogiskt, i helt andra kombinationer, dessutom med viktiga tilläggsfakta som inte varit tillgängliga för vårt medvetna jag. Det är naturligtvis detta som gör drömmen kreativ. De oväntade kombinationerna ger nya lösningar. Det är därför vi drömmer så mycket då vi befinner oss i kris – då är vårt undermedvetna intensivt engagerat i att finna utvägar åt oss.

Vad berättar mig då min dröm?

Ja, "berättar" är kanske inte rätta ordet. Drömmen blixtbelyser. I drömmens första hälft gör jag bara några nedslag – i den del som tilldrar sig ute på Kuggören. Helt i förbifarten underkänner ju drömmen min lust att styra och organisera, resonera rationellt, planera, "exploatera" för egen vinning. En sådan verklighetssyn är begränsad, den ser bara tillvaron som ödslig och grå, kylig och ofruktbar, och det blåser om öronen. När tillvaron egentligen kan vara varm och gnistra som kristall. Verklighetssynen kommer inifrån, av hur vi "ser" omkring oss. Nu tycker jag ju inte att exploateringslusten är mitt mest framträdande drag, men kanske finns den där utan att jag ser den. Exploateringslusten är kanske ett allmänmänskligt drag?

Min skilsmässa åtföljdes av en rad stora personliga katastrofer. Men sådana katastrofer kan få positiva konsekvenser, leda till synvända. Drömmen säger mig att det inte är farligt att överlåta sig, låta sig dras med, låta sig dras ned. Väljer man däremot att göra motstånd mot övermakten tröttnar man bara ut sig och måste ändå ge upp till sist.

Så långt drömmens första akt. Akt nr 2: Själv förändrad och uppfylld av min upplevelse därute på ön vill jag berätta för andra. Det är tydligen rätt, för ögonblickligen försätts jag till fastlandet. Jag rusar in i en byggnad som egentligen är en labyrint, fast det är jag ännu inte medveten om. Jag upplever det som att rusa in i vardagen igen, miljön är gammal och trist. Själv är jag dock för-

vandlad. I labyrintens innersta rum stöter jag på en folkmassa, en hel konferens till vilken jag ropar ut min upplevelse: "Titta ut, ser ni därute, naturen förnyar sig själv!" Det är en folkmassa som borde ha intresse och förståelse för budskapet. De tittar ut – men genom smutsiga, matta fönster kan de naturligtvis inte se vad jag sett. Ointresserade av mig och mitt fortsätter de med sitt.

Hitintills har drömmen haft ett slags allmängiltig karaktär. Drömmar rör sig på olika djup och plan, det som kallas för det arketypiska planet rymmer det kollektivt omedvetna, det vi i hög grad har gemensamt. Drömmar på detta plan har giltighet och intresse för fler än bara drömmaren.

I fortsättningen får min dröm mer privat karaktär: Akt 3. Detta markeras kanske av avbrottet då jag vaknar och tror att drömmen är slut. Men jag ställer en fråga av personlig art, och mitt undermedvetna går med på att ge ett svar. I drömmens tredje akt spanar jag efter min f d hustru. Inte heller hon bryr sig, vare sig om mig eller min upplevelse. Hon är helt engagerad i konferensen, hon verkar nöjd med vad hon håller på med. När jag till sist blir varse henne, känns hon mig på något sätt främmande. Det är ju också 1 1/2 år sedan vi skildes. Vi tycks nu vara ömsesidigt fria från varandra. Det gör mig lättad. Nu kan vi båda gå vidare, var och en åt sitt håll, ja, hon är redan inne i sitt. Det här momentet rymmer alltså ett inslag av vad Bjerre kallar distansering.

Slutligen akt 4: På vägen ut stöter jag på min tvilling, en manlig sådan. Tillsammans lämnar vi labyrinten. Här skulle väl en freudian kunna tolka in något om han ville. T ex påstå något om ett skifte av könspreferens – jag lämnar ju labyrinten (en kvinnlig sexuell symbol) bakom mig tillsammans med en man. Nu känner jag ju inga sådana tendenser hos mig själv, så sådana spekulationer lämnar jag därhän. Det handlar nog om något annat. Jag kan t ex tänka mig att det handlar om behovet av manlig assistans, manlig vägvisning, för att ta sig ut ur en kvinnlig sfär där jag gått vilse. In sprang jag raka vägen, vägen ut skulle bli svårare utan tillgång till en ariadnetråd. Att förenas med sin tvilling måste naturligtvis verka jagförstärkande och medföra växande. Precis vad som behövdes! Den här tolkningen svarar också mot de känslor som drömmen efterlämnade hos mig.

Tankarna går till Nerthus/Njord. Njord som fick barn med sin egen syster, Njord som kanske egentligen var ett androgynt väsen som i så fall fick barn med sig själv. Det får mig att reflektera något om detta med kön. Kanske är genus verkligen något som skiftar med situationen, åtminstone på det själsliga planet. I ena livssituationen är vi mer maskulina, i den andra mer feminina, allt efter behov. Precis som Nerthus och Njord. Även Swedenborg tänker så: Det är kvinnan som lockar fram det manliga hos mannen, får det manliga att manifesteras sig från att ha varit latent. Och vice versa. Carl Gustav Jung tänker snarlikt: Mannen bär en kvinnlig del inom sig, en kvinnlig del som mannen i mötet med en verklig kvinna projicerar, överför på henne så att han

själv blir mera manlig. Och vice versa. Mötet med Ingmar i min dröm verkade jagförstärkande, upplevde jag. När jag lämnade konferensen var det som om jag drog tillbaka något som jag tidigare haft placerat utanför mig själv, hos min hustru. Men också av solidaritet med henne haft placerat i det som hon var engagerad i – miljöpartiet. I det ögonblicket blev jag mer mig själv – vilket alltså understryks av mötet med min tvilling.

Men mötet med Ingmar innebar också något annat. Det förde mig tillbaka till en punkt i min ungdom då mina irrfärder i det kvinnliga ännu låg framför mig. Det förde mig tillbaka till en ny utgångspunkt, kanske rentav till ett slags oskuldstillstånd. Det kändes i alla fall så. På så sätt uttryckte drömmen en möjlighet att börja om. Därav min starka känsla av förväntan och nya möjligheter, av att ha något spännande framför mig.

Som synes speglar min dröm stadier i en process, en process som i mycket löper i enlighet med Poul Bjerres schema: från gestaltning till omvärdering och omstämning och vidare till assimilering och lyftning. På en och samma gång är den en anknytningsdröm, en avgörandedröm, en lyftningsdröm och en identifieringsdröm.

Myter och riter finns – men finns gudarna?

Drömmen och myten har mycket gemensamt. Drömmen har visserligen oftast privat karaktär, den bearbetar alltid personliga problem. Men samtidigt återspeglar den allmänmänskliga problem – vi människor är ju ganska lika, även över tid, följaktligen kämpar vi med snarlika problem. Därför rör sig drömmen även i den värld som den har gemensam med myten, därför kan den hämta material från myten.

Myten gestaltas och aktualiseras i riten. Jag har tidigare formulerat tanken, att om vi inte utförde nödvändiga riterna i det verkliga livet genomförs de i våra drömmar. För genomföras måste de. Riten är i visst avseende viktigare än myten. Vi är så starkt påverkade av den kristna synen att religion handlar om att tro på en gud. Kanske överdriver vi vikten av tron på guds existens? Kanske ligger religionens tyngdpunkt någon annanstans? Kanske är gudarna bara aktörerna i skådespelet, kanske finns de bara i drömmar, myter och riter för att gestalta arketypiska mönster? Man kan tydligen glömma en gud, men riten lever seglivad kvar. Religionens tonvikt ska i så fall inte läggas vid gudarna utan vid myterna och riterna. Det räcker med att gudarna är ideal, identifikationsobjekt. Frågan om gudarna finns eller ej blir på så sätt irrelevant. Myterna och riterna finns. De finns som arketypiska mönster i vårt undermedvetna och kommer vid behov till uttryck i våra drömmar.

En upptäckt tio år senare (Tillägg i januari 2007)

Någon av de första dagarna på året 2007 går jag in på vårt lokala bibliotek och upptäcker att det

är bokrea. Man säljer ut böcker som sorterats ut ur bokbeståndet. Bland boktravarna finner jag en bok med en labyrint på omslagets framsida. Det visar sig vara Svenska Turistföreningens årsbok 1990 med den enkla, korta titeln *Sten*. Boken visar sig innehålla en artikel om labyrinter av en Peder Palmstierna med titeln "Trojaborgens gåta". Naturligtvis köper jag boken (för en krona!). Väl hemma läser jag artikeln – och gör en skakande upptäckt. Till mytologin kring labyrinter hör ett tvillingpar! Det är här alltid *två* män som tillsammans räddar eller bortför kvinnan i labyrintens mitt:

I den grekiska mytologin fick Theseus hjälp av vännen Peirithoos med att återta den sköna Helena, som sedan för övrigt rövas tillbaka av tvillingarna Kastor och Polydeukes. Peirithoos var även behjälplig när sedan Theseus nedsteg till underjorden och hämtade tillbaka fruktbarhetsgudinnan Demeters dotter Persefone. Och Herakles fick hjälp av Telamon att erövra Troja, varvid Telamon som tack fick ta kungadottern till maka.

Skakad av denna upptäckt att det vill till *två* män för att röva en kvinna spårar jag vidare. I artikelns litteraturförteckning finner jag en skrift av John Kraft, *The Goddess in the Labyrinth*, 1985. Den beställer jag fram från Stockholms universitetsbibliotek. Där, visar det sig, kan jag läsa vidare om "divine twins", tvillinggudar, och om "two brothers and one bride", två bröder och en brud.

I fornnordisk mytologi sände guden Freja sin tjänare Skirne för att fria till Gerd. Som hjälp fick Skirne låna Frejas magiska svärd och även hans häst, som kunde flyga genom luften. Med de redskapen lyckades Skirne ta sig in i jättarnas borg och tvinga den ovilliga bruden att följa med tillbaka till Freja. Men man frågar sig naturligtvis varför inte Freja genomförde frieriet själv?

Det slår mig nu att samma mönster finns i Kalevala. Om jag inte minns fel är det Väinämöinen som skickar sin smed för att fria till trollkvinnan. Smeden får t o m låna Väinämöinens bevingade häst, och han utsätts också för allehanda prov av ganska dråplig art. Varför friar inte Väinämöinen själv?

Till och med i det fornindiska eposet Ramayana är det med tvillingbrodern Lakshmanas hjälp som Rama lyckas erövra den magiska borgen Lanka.

Även i konsten förbunden med labyrinter uppträder två män tillsammans med en kvinna. Så till exempel på en keramikvas från 600-talet f Kr funnen i Tragliatella i Etrurien, den del av nuvarande Italien som beboddes av etruskerna. I en procession av nakna manliga dansare ser man även två män till häst, där den ena mannen har något som kan vara en kvinna bakom sig på hästryggen. Hon verkar i alla fall ha bröst. Bakom den andra mannen ser man en labyrint i vilken står skrivet med grekiska bokstäver ordet "TROIA". Till höger om labyrinten ser man två samtidigt pågående samlag. Man anar att här berättas en historia, men vilken vet vi alltså inte. John Kraft kallar det för "Trojadans". I Finland kallas labyrinterna för Jungfrudanser.

Även i fornnordisk religion tycks det ha förekommit ett par tvillinggudar eller åtminstone tvillingpräster. En teckning från 1778 föreställer ett par bronsfigurer från bronsåldern som man fun-

nit vid Grevens Vaeng i Danmark: man ser två män med behornade hjälmar och stora yxor och över dem svingar sig akrobatiskt något som åtminstone John Kraft tror är en kvinna, hon har ett halsband. Att teckningen föreställer ett par manliga tvillinggudar eller präster som tagit tvillinggudarnas roll i riten styrks av att behornade hjälmar och ceremoniyxor från bronsåldern ofta hittas i par.

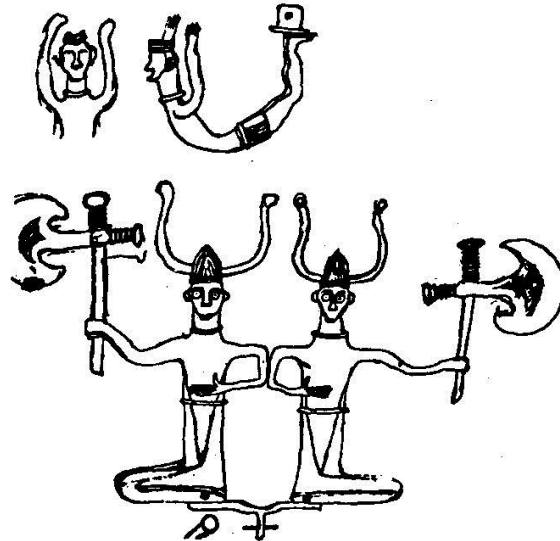

Fig. 15.
Drawing from 1778 of bronze figures,
from the late Bronze Age, found at
Grevens Vaeng, Denmark (National-
museet, Köbenhavn).

Tvillingen i *min* dröm, Ingmar, har en annan funktion än i myten. Han följer mig, kanske rentav visar mig vägen ut ur labyrinten, där jag lämnat kvinnan, min f d hustru, kvar. Redan det är ju anmärkningsvärt. Tydligt behövs förstärkt manlig kraft och manlig vägvisning även för att lämna en kvinna. Men särskilt märkligt är ju att det i min dröm över huvud taget uppträder en tvilling, precis som i mytologin knuten till labyrinter. Min dröm har mytologins alla ingredienser men är till sitt innehåll och budskap helt omvänd. Jag rövar inte kvinnan, jag lämnar henne bakom mig, jag går inte in i labyrinten utan ut ur den. Min tvilling hjälper mig inte till kvinnan utan bort från henne, ut ur labyrinten. Och detta har jag kunnat drömma utan att ha någon som helst kännedom om labyrintens funktion och mytologin förbunden med den!